

κῆς βοήθειας καὶ στὴν ζημίᾳ ποὺ προκύπτει γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ὅταν ἐλαττώνεται ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸν γιαντρό, σὲ ποῖον θὰ ἀποταθοῦμε ὅταν ἀρρωστήσωμε ; Στὸν κατὰ συνθήκη, βέβαια, καλύτερο ἢ θὰ καταφύγοιμε ἴσως στὴν ξενομανία ὁπότε οἱ ἐνδεχόμενες ἀποτυχίες τῆς ξένης σοφίας, ἀποσιωποῦνται μὲ περισσὴ ἐπιείκεια, ἐνῶ οἱ ἐπιτυχίες στιγματίζονται μὲ αὐστηρότητα τὴν τοπικὴ μας ἐπιστήμη μὲ ἐπιτιμητικὴ ἀνεπάρκεια. Ἐντούτοις, ὁ Ἕλληνας γιαντρός δὲν εἶναι λιγότερο ἱκανὸς ἀπὸ τοὺς ξένους. Εἶναι διεθνῶς ἀνεγνωρισμένος καὶ διαθέτει καὶ τὴν κληρονομικὴ ἱπποκρατικὴ διαίσθησι καὶ ἱατρικὴ ἐπίδοσι ποὺ δὲν χαρακτηρίζεται πάντα ὅλους τοὺς ξένους γιαντρούς. Ἀλλὰ ποῦ βρῖσκειται ὁ ἀναμάρτητος ;

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΠΑΝ. Ι. ΖΕΠΟΥ

1. Ὁ συνάδελφος κ. Λοῦρος ἀνέλυσε πολὺ σωστὰ τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ ἱατρικὴ καὶ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη εὐρίσκονται εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν ὅταν πρόκειται νὰ ἀντιμετωπίσονται τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ. Καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ὡραίας ἀνακοινώσεώς του διετύπωσε τὴν πρόκλησιν πρὸς τὸν νομικὸν νὰ συμβάλῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀδικίας, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ τὸν ἱατρὸν καὶ εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν ὁδηγεῖ εἰς ἀναχαίτισιν τῆς ἀποτελεσματικῆς ἱατρικῆς ἀγωγῆς καὶ περιθάλψεως.

Ἡ πρόκλησις εἶναι γοητευτικὴ. Διότι τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ ἐμφανίζει πολλὰς πτυχὰς καὶ ἐπομένως πολὺ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν νομικόν. Ἀξίζει, λοιπόν, νὰ τὸ ἐξετάσωμεν καὶ ἀπὸ τὴν νομικὴν του ὄψιν, ἂν ὅχι διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν λύσιν του, τοῦλάχιστον διὰ νὰ ἴδωμεν εἰς ποῖον σημεῖον εὐρισκόμεθα σήμερον κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ δυσδαμάστου αὐτοῦ προβλήματος.

Ἄν πρόκειται νὰ σᾶς κουράσω μὲ ἱστορίαν. Ἀλλὰ δὲν ἤμπορῶ νὰ μὴ σημειώσω, ὅτι ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν, ἀπὸ τὴν ἀπλοϊκὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος εἰς τὸν βαβυλωνικὸν κώδικα τοῦ Χαμμουραμί, — ὅπου διὰ τὸν ἀποτυγχάνοντα εἰς τὴν ἐγχείρησιν χειρουργὸν καθωρίζετο ὡς ποινὴ ἡ ἀποκοπὴ τῆς χειρὸς του —, μέχρι σήμερον, ὁπότε χιλιάδες δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ πολλὰι θεωρίαι ἀναζητοῦν τὴν δυσεῦρετον («χρυσὴν τομὴν»), τὸ πρόβλημα εἶναι πάντοτε, πῶς θὰ καταστήσωμεν προσεκτικόν τὸν ἱατρὸν κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ εὐγενοῦς του ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ τὸν προστατεύσωμεν ἐναντίον ἐνδεχομένων ἐκμεταλλεύσεων εἰς περιπτώσιν ἀποτυχίας τῆς θεραπευτικῆς του ἀγωγῆς. Πρόβλημα κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινον, ἀφοῦ ἡ ἀντιμετώπισις του ἔχει κατ' ἀνάγκην ἐπιπτώσεις εἰς τὸ πολυτιμότερον ἀγαθόν, εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου.

2. Εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ δύο εἶναι, ὡς φρονῶ, τὰ καίρια ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀνακύπτουν ὑπὸ πᾶν σύγχρονον δίκαιον : α) τὸ

ζήτημα τῆς νομικῆς θεμελιώσεως τῆς εὐθύνῃς αὐτῆς ὡς εὐθύνῃς συμβατικῆς ἢ ὡς εὐθύνῃς ἐξωσυμβατικῆς καὶ β) τὸ ζήτημα τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς οὐσίας τοῦ πταίσματος ὡς θεμελίον τῆς εὐθύνῃς τοῦ ἱατροῦ, ἰδίᾳ κατὰ τὴν διάγνωσιν τῆς ἀσθενείας καὶ κατὰ τὴν θεραπείαν αὐτῆς.

Ἐχαρακτήρισα τὰ δύο ταῦτα ζητήματα ὡς τὰ κείρια κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὅλου προβλήματος τῆς εὐθύνῃς τοῦ ἱατροῦ, διότι μὲ τὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν καὶ ὅσα ἄλλα μερικώτερα ζητήματα ἀνακύπτουν εἰς τὴν ἀτέρμονα ποικιλίαν τῶν εἰδικῶν περιπτώσεων τὰς ὁποίας ἐμφανίζει ἡ ζωὴ. Διὰ τὸν νομικόν, βασικὸν εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς εὐθύνῃς ὡς συμβατικῆς ἢ ὡς ἐξωσυμβατικῆς, ὡς καὶ τὸ ζήτημα τῆς οὐσίας τοῦ πταίσματος τοῦ ἱατροῦ. Ἀπὸ τὴν λύσιν δὲ τῶν δύο αὐτῶν ζητημάτων προβάλλει ἴσως εὐκρινεστέρα ἢ εἰκὼν τοῦ ὅλου θέματος τῆς εὐθύνῃς τοῦ ἱατροῦ ὑπὸ πᾶν σύγχρονον δίκαιον.

3. Τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς εὐθύνῃς τοῦ ἱατροῦ ὡς συμβατικῆς ἢ ὡς ἐξωσυμβατικῆς δὲν ἔχει μόνον συστηματικὴν σημασίαν, ἀλλ' ἔχει καὶ σημασίαν πρακτικὴν, σχετιζομένην κατὰ κανόνα καὶ πρὸς τὸ βᾶρος τῆς ἀποδείξεως, ἔστω καὶ ἂν αἱ συναφεῖς διαφωνίαι ἀμβλύνονται ὑπὸ τὰ σύγχρονα δίκαια.

Πράγματι, ἡ συγκριτικὴ ἐπισκόπησις τῶν δικαίων ἀποδεικνύει, ὅτι εἰς τὰ ἡπειρωτικὰ μὲν εὐρωπαϊκὰ δίκαια δεσπόζει μᾶλλον ἡ ἰδέα τῆς συμβατικῆς εὐθύνῃς, ἐνῶ εἰς τὰ ἐξωηπειρωτικὰ ἀγγλοαμερικανικὰ δίκαια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σκανδιναυικὰ καὶ εἰς τὰ σοσιαλιστικὰ, κυριαρχεῖ μᾶλλον ἡ ἰδέα τῆς ἐξωσυμβατικῆς εὐθύνῃς.

Εἰδικώτερον, εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην, τὸ ἐλβετικὸν λ. χ. δίκαιον ρυθμίζει τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως τῆς ἐντολῆς, ἐνῶ τὸ γερμανικὸν καὶ τὸ ἡμέτερον ἑλληνικὸν δίκαιον ὑπάγουν τὴν εὐθύνην ταύτην εἰς τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως ἐργασίας ἢ ἔργου, τὸ δὲ ἰταλικὸν δίκαιον τὴν εὐθύνην ταύτην ρυθμίζει εἰς τὰς διατάξεις τῶν συμβάσεων αἰτινες ἀφοροῦν εἰδικῶς εἰς τὰ λεγόμενα ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ γαλλικὸν δίκαιον, ἀφ' ὅτου ἐξεδόθη ἡ περίφημος ἀπόφασις τοῦ Γαλλικοῦ Ἀκυρωτικοῦ τῆς 20 Μαΐου 1936, θεωροῦνται καὶ νομολογία δέχονται, ὅτι ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ εἶναι μὲν κατὰ βάσιν συμβατικὴ, ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς συμβάσεως προκύπτουσαν ὑποχρέωσιν πρὸς θεραπείαν, ἣτις ὅμως καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι ὑποχρέωσις τείνουσα εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας ἀλλ' εἶναι ὑποχρέωσις ἐξαντλουμένη εἰς τὰ μέσα θεραπείας, ἥτοι δὲν εἶναι *obligation de resultat* ἀλλ' εἶναι *obligation de moyen*, κατὰ τὴν ἀκριβολόγον διατύπωσιν τὴν ὁποίαν πρῶτος εἶχε προσφέρει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1926, ὁ R. Demogue (*Traité, V, No. 1237*).

Ἐξ ἐτέρου εἰς τὰ ἀγγλοαμερικανικὰ δίκαια, καίτοι κατὰ βάσιν ἀναγνωρίζεται ἐπίσης ἡ ἐκ τῆς συμβάσεως ἀπορρέουσα εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ, ἐν τούτοις ἡ ὑπὸ τῆς

νομολογίας βαθμηδόν γενομένη αποκάλυψις τοῦ ἰδιαιτέρου κοινωνικοῦ στοιχείου τὸ ὁποῖον συνδέει τὸν ἱατρὸν πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ὠδήγησεν, ἀνεξαρτήτως οἰασθήποτε ἰδέας συμβάσεως, εἰς τὴν γενίκευσιν τῶν ὑποχρεώσεων ἐπιμελείας αἵτινες βαρύνουν τὸν ἱατρὸν πρὸς ὄφελος τοῦ ἀσθενοῦς, κατέληξε δ' οὕτω εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι παράβασις τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν ὀδηγεῖ εἰς εὐθύνην ἐξωσυμβατικὴν, ἥτοι εἰς εὐθύνην ἐξ ἀδικήματος. Ἀνάλογα δὲ φαίνεται ὅτι κρατοῦν καὶ εἰς τὰ σκανδιναβικὰ δίκαια. Ἐνῶ καὶ εἰς τὰ σοσιαλιστικὰ δίκαια ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ ἀναγνωρίζεται ἐπίσης ὡς εὐθύνη ἐξ ἀδικήματος, ἀπορρέουσα ἐκ τῆς ὅλης ἀδίκου συμπεριφορᾶς του ὡς μέλους τῆς σοσιαλιστικῆς κοινότητος, — καίτοι εἰς τὰ δίκαια αὐτά, ὡς εἶναι αὐτονόητον, τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἱατρῶν ἐργάζεται εἰς κρατικὰ ἱατρεῖα ἢ νοσοκομεῖα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ εὐθύνη των ὑπάγεται εἰς τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως ἐργασίας, ἐνῶ ἔναντι τοῦ ἀσθενοῦς ὑπεύθυνον εἶναι τὸ ἱατρεῖον ἢ νοσοκομεῖον.

Ἄτυχῶς δὲν δύναμαι νὰ ἀναλύσω τὸ θέμα λεπτομερέστερον. Γεγονὸς εἶναι πάντως, ὅτι εἰς τὰ σύγχρονα δίκαια ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ χαρακτηρίζεται κατὰ βάσιν ἄλλοτε ὡς συμβατικὴ καὶ ἄλλοτε ὡς ἐξωσυμβατικὴ. Ὡς πρὸς τὸ βῆρος ὅμως τῆς ἀποδείξεως, τοῦτο κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ἐπίκειται ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς, διότι αὐτός, μὴνύων ἢ ἐνάγων τὸν ἱατρὸν, πρέπει νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ ἱατρός δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ὑποχρεώσιν του προσηκόντως, ἥτοι ἐπιμελῶς καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Παλαιὸς μου διδάσκαλος εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, ὁ ἀείμνηστος Ἑρνέστος Rabel, ἥδη ἀπὸ τοῦ 1904 εἶχε τονίσει, ὅτι τὸ ν' ἀποδείξῃ ὁ ἀσθενὴς ὅτι ἡ φροντίς τοῦ ἱατροῦ δὲν ἦτο ἡ προσήκουσα σημαίνει ν' ἀποδείξῃ τὸ πταῖσμα τοῦ ἱατροῦ, οὕτω δὲ τὸ ἀντικειμενικὸν γεγονός τῆς μὴ παροχῆς τῆς προσηκούσης φροντίδος κατ' οὐσίαν ταυτίζεται πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον τῆς ἀμελείας (E. Rabel, *Die Haftpflicht des Arztes*, 1904, σελ. 22). Πράγματι δὲ ἡ ἀντίληψις αὐτῆ ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ ὀφειλομένης ὑποχρεώσεως, ἡ ὁποία, ὡς ἐσημειώθη, εἶναι ὑποχρέωσις ἐπιμελείας καὶ οὐχὶ ὑποχρέωσις ὠρισμένον ἀποτελέσματος. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ πρωτοπόρος σκέψις τοῦ E. Rabel καταλήγει ἔστω καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγουν ὅλα τὰ σύγχρονα δίκαια, ὅτι δηλαδὴ κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ὁ ἀσθενὴς βαρύνεται μὲ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ πταίσματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ εἶναι κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν εὐθύνη ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν παράβασιν τῶν ὑποχρεώσεων ἐπιμελείας αἵτινες λόγῳ τοῦ κοινωνικοῦ του λειτουργήματος τὸν βαρύνουν. Αἱ ὑποχρεώσεις δ' ἐπιμελείας αὐταὶ (*duty of care, obligation de diligence, Sorgfaltspflicht*) εἶναι ὑποχρεώσεις

αίτινες δύνανται νὰ θεμελιώνωνται ἐπὶ τῆς συμβάσεως, ἀλλὰ δύνανται νὰ ὑπάρχουν καὶ ἀνεξαρτήτως πάσης συμβάσεως, ὡς ἐξετέθη.

4. Τὸ δεύτερον ἐκ τῶν δύο βασικῶν ζητημάτων τὰ ὁποῖα ἐσημείωσα ἀνωτέρω, εἶναι τὸ ἐξῆς: Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὑφίσταται ἡ ὑποχρέωσις ἐπιμελείας τοῦ ἱατροῦ, εἴτε ἐκ συμβάσεως εἴτε ἐκτὸς συμβάσεως (λ.χ. διοικήσεως ἀλλοτρίων), εἰς τί ἀκριβῶς συνίσταται ἡ ὑποχρέωσις αὐτὴ καὶ ποῖον εἶναι τὸ πταῖσμα τοῦ ἱατροῦ τὸ ὁποῖον θὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν διὰ τὸν καταλογισμόν εὐθύνης ἐπὶ παραβάσεως τῆς ὑποχρέωσεως αὐτῆς. Ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀπλοῦν εἰς τὴν ἀπάντησιν, τὸ ὁποῖον ὁμως ἐμφανίζει διαφόρους παραλλαγάς, ἀποτελεῖ δὲ τὴν κλεῖδα διὰ τὸν καθορισμόν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀξιούμενον βαθμὸν πταίσματος τοῦ ἱατροῦ διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς εὐθύνης του, δὲν εἶναι πολὺ μακρὰν ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν εἰς πολλὰ δίκαια ἐγίνετο δεκτὴ ἡ θεωρία τῆς «ιδιομορφίας τοῦ ἐπαγγελματικοῦ πταίσματος», ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ περιορίζετο μόνον διὰ τὸν δόλον ἢ διὰ τὴν βραδείαν ἀμέλειαν αὐτοῦ. Ἡ θεωρία αὐτὴ, ἡ ὁποία διεμορφώθη μὲν κυρίως εἰς τὴν Γαλλίαν ὡς θεωρία κάποιου «*particularisme de la faute professionnelle*», εὗρεν ἀπήχησιν ἰδίως εἰς τὰ κατώτερα γαλλικὰ δικαστήρια, ἐκκυριάρχησεν ὁμως μᾶλλον εἰς τὴν ἰταλικὴν νομολογίαν, ἐσημειώθη δὲ καὶ εἰς τὴν ἑλβετικὴν καὶ εἰς τὴν παλαιότεραν ἀμερικανικὴν νομολογίαν. Εἶναι ἡ θεωρία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱατρός πρέπει νὰ ἀπαλλάσσεται πάσης εὐθύνης δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν, διότι αὐτὸ ἐπιβάλλει ἡ ἰδιάζουσα σχέσις του πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ καὶ διότι συχνότατα καλεῖται νὰ ἐπέμβῃ εἰς ἐπειγούσας περιπτώσεις, ἀγνοῶν τὸ ἀτομικὸν ἱστορικὸν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἀδυνατῶν νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του ἄλλους ἀπροβλέπτους παράγοντας. Εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν συμφερόντων ἱατροῦ καὶ ἀσθενοῦς, ἡ θεωρία αὐτὴ ἔθαλπεν οὕτω, μᾶλλον τοῦ ἱατροῦ τὰ συμφέροντα. Ἄλλ' ἡ θεωρία αὕτη δὲν ἐκράτησεν, καὶ ὀρθῶς δὲν ἐκράτησεν.

Κατέστη οὕτω βαθμηδὸν σαφές, ὅτι ἡ θεωρία τῆς *a priori* ἀπαλλαγῆς τοῦ ἱατροῦ δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν δὲν ἐξυπηρετεῖ τὴν εὐλόγον ἀξίωσιν τοῦ ἀσθενοῦς, ὅπως κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ἀπολαύσῃ τοῦ μεγίστου βαθμοῦ ἐπιμελείας τοῦ ἱατροῦ του. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν, ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἐγκατελείφθη, ἀκόμη καὶ εἰς ὅσας χώρας διευπλώθη ἢ ἐκράτησεν, εἰς τρόπον ὥστε σήμερον δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς γενικῶς ἰσχύων ὁ κανὼν, ὅτι ὁ ἱατρός ὑποχρεοῦται εἰς πᾶσαν ἐπιμέλειαν καὶ ἀντιστοίχως εὐθύνεται διὰ πάντα βαθμὸν πταίσματος, ἤτοι ἀκόμη καὶ δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν.

5. Ὁ γενικὸς αὐτὸς κανὼν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ διὰ πᾶν πταῖσμα δὲν ἐξαφανίζει τὴν ἀναμφισβήτητον ἰδιομορφίαν τῆς σχέσεως ἱατροῦ πρὸς τὸν ἀσθενῆ. Ἀληθὲς ΠΑΑ 1972

εἶναι, ὅτι μὲ τὸν κανόνα αὐτὸν ἀποφεύγεται μὲν τὸ ἀπαράδεκτον μειονέκτημα, ὅπως ἐκ τῶν προτέρων ἀναγνωρίζεται ἢ μείωσις τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν, δὲν ἀποκλείεται ὁμως ἢ τοιαύτη μείωσις εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, ὅταν ὁ ἱατρός εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔχῃ ἐνεργήσει συμφώνως πρὸς κάποιον γενικὸν κριτήριον ἀξιουμένης ἐπιμελείας, κατὰ τὸ ὅποιον καὶ θὰ κριθῆ ἂν ἔπταισεν ἢ ὄχι, ἤτοι ἂν εἶναι ὑπεύθυνος ἢ ὄχι.

Τὸ γενικὸν αὐτὸ κριτήριον εἶναι ἢ συμπεριφορὰ τοῦ συνετοῦ καὶ ἐπιμελοῦς ἱατροῦ τῆς αὐτῆς εἰδικότητος, τοῦ ἐνεργοῦντος ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας, ὅφ' ἃς ἐνήργησεν καὶ ὁ κρινόμενος ἱατρός εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν. Τὸ κριτήριον αὐτὸ εἶναι ἀντικειμενικόν, ἤτοι ἀνεξάρτητον τῶν προσωπικῶν ιδιοτήτων ἢ ἐπιδόσεων τοῦ συγκεκριμένου ἱατροῦ, εἶναι δὲ τοῦναντίον σύμφωνον πρὸς τὰς ιδιότητας ἢ ἐπιδόσεις τῆς ὅλης τάξεως τῶν ἱατρῶν εἰς ἣν ὁ κρινόμενος ἱατρός ἀνήκει, ὡς καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς δικαιολογημένας ἀξιώσεις τοῦ κοινοῦ ἔναντι τῆς τάξεως ταύτης τῶν ἱατρῶν εἰς ἣν ὁ συγκεκριμένος αὐτὸς ἱατρός ἀνήκει. Μὲ ἄλλας λέξεις, τὸ κριτήριον τοῦτο εἶναι κριτήριον ἀντικειμενικόν καὶ ἀφηρημένον, σχηματιζόμενον ἀπὸ στοιχεῖα τὰ ὅποια προκύπτουν ἀπὸ τὴν δραστηριότητα τῆς τάξεως ἢ τῆς εἰδικότητος τῶν ἱατρῶν εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ὁ κρινόμενος, κριτήριον δὲ καθ' ὃ ἀποφασίζεται ἂν εἰς ὠρισμένην περίπτωσιν ὁ ἱατρός ἐνήργησεν *lege artis*, ἤτοι μὲ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν καὶ σύνεσιν ὑπὸ τὰς συνθήκας ὅφ' ὅς οὗτος ὄντως ἐνήργησεν. Θὰ πρέπει δὲ νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἢ ἐκτίμησις τῶν στοιχείων αὐτῶν δὲν δυναται νὰ στηριχθῆ εἰς ἔθιμα ἢ συνθηεῖας τεινούσας εἰς ἐλάφρυνσιν τῆς ἐπιμελείας ἢ τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ, ὁσάκις τὰ ἔθιμα ἢ αἱ συνθηεῖαι αὐτὰ ἐφαρμόζονται μὲν ὑπὸ μείζονος ἀριθμοῦ ἱατρῶν, ἀντιμάχονται ὁμως πᾶν αἴσθημα λογικῆς, ἐπιμελείας ἢ προνοίας. Τὸ γενικὸν κριτήριον εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερον παντὸς ἐθίμου ἢ πάσης συνθηεῖας τεινούσης εἰς ἀναγνώρισιν καὶ καθιέρωσιν τῆς ἀμελείας τοῦ ἱατροῦ ὡς κανόνος. Τὸ γενικὸν κριτήριον σχηματίζεται ἀπὸ τὰ εἰς τινὰ τάξιν ἱατρῶν κρατοῦντα, ἀλλὰ τὰ κατὰ κοινὴν συνείδησιν καὶ κρίσιν ἀντικειμενικὴν δεοντολογικῶς κρατοῦντα, τοῦτο δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς μείζονος δυνατῆς ἐπιμελείας καὶ προνοίας ὑπὲρ τοῦ ἀσθενοῦς.

6. Ὁ κανὼν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ διὰ πᾶν πταῖσμα, ὃ σχηματιζόμενος, κατὰ τὰ ἐκτεθέντα, μὲ τὸ γενικὸν κριτήριον τῆς ἀξιουμένης ἐπιμελείας, ἔχει, φυσικά, ἀνάγκην ἐξειδικεύσεως διὰ τὴν ἐφαρμογὴν του εἰς τὴν πρᾶξιν. Τὴν ἐξειδίκευσιν δ' αὐτὴν ἔχον ἐπιτύχει εἰς μέγαν βαθμὸν ἢ διεθνῆς θεωρία καὶ νομολογία, διατυπώσασαι ὠρισμένας γενικὰς ἀρχάς, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐδλόγου ἀξιώσεως τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς ἐπιμελῆ συμπεριφορὰν τοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ πνεύματος προστασίας τοῦ ἱατροῦ κατὰ πάσης ἐκμεταλλεύσεως, ἰδίᾳ προστασίας τῆς φήμης του καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς του γενικῆς παραστάσεως ἢ ἀκτινοβολίας.

Τοιαῦται γενικαὶ ἀρχαὶ εἶναι πολλαί, ἐνδεικτικῶς δὲ μόνον δύνανται νὰ σημειωθῶν ἐνταῦθα τινές, καθιερωμένα ὑπὸ τῆς διεθνοῦς εὐρωπαϊκῆς ἢ ἀγγλοαμερικανικῆς νομολογίας :

α) Ὁ ἰατρὸς δὲν εὐθύνεται διὰ βλάβην τοῦ ἀσθενοῦς, μὴ ὀφειλομένην εἰς ὑπαίτιον αὐτοῦ ἀγνοίαν ἢ ἀμέλειαν.

β) Ὁ ἰατρὸς δὲν εὐθύνεται ὡσάκις ἔκαμεν εὐσυνειδήτως τὴν διάγνωσίν του καὶ ἤσκησε τὴν δέουσαν θεραπείαν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης.

γ) Σφάλματα κατὰ τὴν διάγνωσιν καὶ κατὰ τὴν θεραπείαν δὲν καθιστοῦν ὑπεύθυνον τὸν ἰατρόν, ὡσάκις τὰ σφάλματα ταῦτα δὲν ὀφείλονται εἰς ἀμέλειαν ἢ εἰς ἔλλειψιν τῶν ἀπαραιτήτων ἱατρικῶν γνώσεων. Μὲ ἄλλας λέξεις, ὁ ἀσθενὴς φέρει τὸν κίνδυνον τῶν ἀνυπαίτιων σφαλμάτων, δεδομένου ὅτι ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη δὲν ἔχει εἰσέτι ἐξασφαλίσει τὴν βεβαίαν πρόγνωσιν καὶ ἀκρίβειαν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς θεραπείας, ὁ δ' ἰατρὸς οὐδαμῶς ἐγγυᾶται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας ἀλλὰ τὴν ὀρθὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν τῆς ἀσθενείας. Χαρακτηριστικῶς τὸ Ἐλβετικὸν Ἀκυρωτικὸν ἔχει δεχθῆ, ἀπὸ τοῦ 1927, ὅτι ὁ ἀσθενὴς φέρει τὸν κίνδυνον τῶν σφαλμάτων τοῦ ἰατροῦ ἢ χειρουργοῦ (ἀπόφ. ἐν BGE 53.11.300). Τὰ δ' ἀγγλικά καὶ βορειοαμερικανικά δικαστήρια ἔχουν δεχθῆ ἐπίσης, ὅτι ἡ προσφυγὴ εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ἰατροῦ ἢ χειρουργοῦ συνιστᾷ καθ' ἑαυτὴν ἀνάληψιν ὠρισμένων κινδύνων ἐκ μέρους τοῦ ἀσθενοῦς.

Ἐξ ἐτέρου ἢ διεθνῆς εὐρωπαϊκῆ καὶ ἀγγλοαμερικανικῆ νομολογία ἔχει δεχθῆ, ὅτι :

δ) Ὁ ἰατρὸς πρέπει νὰ συμπληρώσῃ τὴν θεωρητικὴν καὶ κλινικὴν του μόρφωσιν, πρέπει δὲ νὰ μὴ ἐγκαταλείπεται εἰς ὅ,τι ἀρχικῶς ἐδ.δάχθη.

ε) Ὁ ἰατρὸς δὲν πρέπει νὰ προβαίῃ εἰς θεραπείαν («εἰς τὴν τύχην»), ἐκτὸς εἰς ἐπείγουσας περιπτώσεις καὶ ἰδίως ἐν ἔλλειψει τῶν ἄλλως ἀπαραιτήτων μέσων.

στ) Ὁ χειρουργὸς εὐθύνεται, ἐὰν ἐξ ἀμελείας ἐγκατέλειπε ξένα σώματα, λ.χ. γάζας, ἐργαλεῖα, εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀσθενοῦς.

ζ) Ὁ ἰατρὸς εὐθύνεται, ἐὰν ἐχρησιμοποίησεν μὴ πλήρως δοκιμασμένα ἱατρικὰ μέσα ἢ φάρμακα ἢ ἀπληρωτά ἢ ἐλαττωματικὰ ἐργαλεῖα ἢ μηχανάς, ἐξ ὧν προῆλθε θάνατος ἢ βλάβη εἰς τὸν ἀσθενῆ.

η) Ὁ ἰατρὸς εὐθύνεται, ἐὰν ἔδωκεν ἐσφαλμένην συνταγὴν, ἢ ἐκτέλεσις τῆς ὁποίας ὠδήγησεν εἰς βλάβην τοῦ ἀσθενοῦς ἢ εἰς τὸν θάνατόν του.

θ) Ὁ ἰατρὸς εὐθύνεται, ἐὰν ἐν γνώσει του ἢ ἐξ ἀμελείας ἐξέδωσε ψευδὲς ἢ ἐσφαλμένον πιστοποιητικὸν ὑγείας ἢ ἀσθενείας.

Ἀκόμη,

ι) Ὁ ἰατρὸς ὠρισμένας προϋποθέσεις, ὁ ἰατρὸς πρέπει νὰ συστήσῃ τὴν ἐξέτασιν ἢ

και την θεραπείαν ὑπὸ εἰδικοῦ συναδέλφου του, ὡςάκις τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἀσθένεια τοῦ πελάτου του.

Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ τὸ θέμα τῆς ἀρνήσεως τοῦ ἱατροῦ ὅπως παράσχη τὰς ὑπηρεσίας του, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἔχει διεθνῶς ἀναγνωρισθῆ, ὅτι ὁ ἐπαγγελματίας ἱατρός ἔχει γενικῶς τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του ἐπι τῇ αἰτήσει οἰουδήποτε. Τοιαύτη ὑποχρέωσις δυνατὸν νὰ προκύπτῃ ἐνδεχομένως ἐξ εἰδικῶν συνθηκῶν εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν. Εἰς τὴν νομοθεσίαν δὲ καὶ τὴν νομολογίαν μερικῶν ἐκ τῶν βορειοαμερικανικῶν πολιτειῶν ἰσχύει ὁ λεγόμενος κανὼν τοῦ «ἀγαθοῦ Σαμαρείτου», ὅστις κατ' οὐσίαν ἀπαλλάσσει πάσης εὐθύνης ἐξ ἀμελείας τὸν ἱατρὸν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις.

7. Συμφώνως πρὸς ὅσα ἐξετέθησαν μέχρι τοῦδε, ὁ γενικὸς κανὼν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ διὰ πᾶσαν ἀμέλειαν καὶ ἡ ἐξειδικεύσεις τοῦ κανόνος αὐτοῦ εἰς τὰς ἐνδεικτικῶς σημειωθείσας γενικὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας ἔχει διατυπώσει ἡ διεθνὴς νομολογία, ἀποτελοῦν τὴν βάσιν ἐφ' ἧς θὰ θεμελιωθῇ ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστοῦ περὶ τῆς εὐθύνης ἢ περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ἐναγομένου ἱατροῦ. Διὰ νὰ φθάσῃ ὅμως τὸ δικαστήριον εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ πρέπει ν' ἀποδειχθῇ τὸ πταῖσμα τοῦ τελευταίου τούτου. Ἄλλως ὁ ἐναγόμενος ἱατρός ἀπαλλάσσεται, αὐτὸ δὲ συμβαίνει ἀρκετὰ συχνά, διότι συχνὰ ἡ ἀπόδειξις τοῦ ἱατρικοῦ πταίσματος εἶναι δύσκολος, ὁ δὲ δικαστὴς δὲν δύναται νὰ ἔχη πάντοτε σαφῆ ἀντίληψιν περὶ τοῦ τι ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὴν δαιδαλώδη πορείαν τῆς ἀσθενείας τοῦ ἐνάγοντος καὶ τῆς θεραπείας τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ὁ ἐναγόμενος ἱατρός. Ὁ δικαστὴς, ὡς νομικός, θ' ἀναζητήσῃ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν τὴν αἰτιώδη συναφείαν μεταξὺ τῆς διαγνώσεως ἢ θεραπείας ὡς αἰτίου καὶ τῆς βλάβης τοῦ ἀσθενοῦς ὡς αἰτιατοῦ. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὅμως τῆς αἰτιώδους αὐτῆς συναφείας θὰ ἐμπλακῇ κατ' ἀνάγκην εἰς δυσχεροῦ, ἐνίοτε καὶ δυσνόητα, στοιχεῖα. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα ἐνδεχομένως δὲν θὰ εἶναι πάντοτε τὸ προσδοκώμενον. Συχνὰ δηλαδὴ ὁ ἱατρός δυνατὸν νὰ καταδικασθῇ ἀδίκως, συχνὰ ὅμως δυνατὸν καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀδίκως ἀπὸ πάσης εὐθύνης. Καὶ διὰ τὴν ἀδικίαν αὐτήν, τὴν ἔστω καὶ ἀπλῶς ἐνδεχομένην, μόνος ὑπεύθυνος εἶναι ἡ δυσχέρεια ἀποδείξεως τῆς οὐσιαστικῆς ἀληθείας. Ἡ ἀπόδειξις οὕτω τοῦ πταίσματος τοῦ ἱατροῦ εἶναι καιρῖον ὅσον καὶ δυσχερέστατον πρόβλημα. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως σημαντικὸν εἶναι, ὅτι ὁ δικαστὴς, ὅταν δὲν δύναται ἐξ ἰδίας δυνάμεως καὶ κατὰ κοινήν πεῖραν νὰ κρίνῃ τὸ ἐνώπιον αὐτοῦ ἀγόμενον ἀποδεικτικὸν ὑλικόν, ἢ ὅταν, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἀγγλοαμερικανικὴν ἔκφρασιν, δὲν εὐρίσκειται πρὸ περιπτώσεως ἐφαρμογῆς τῆς λεγομένης θεωρίας «res ipsa loquitur», θὰ εἶναι ἠναγκασμένος νὰ καταφύγῃ εἰς πραγματογνώμονα. Εἰς τὸ σημεῖον δ' αὐτὸ τὸ ὅλον θέμα τῆς ἀποδείξεως τοῦ πταίσματος τοῦ ἱατροῦ λαμβάνει ἄλλας διαστάσεις.

Εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιστήμην ἔχει λεχθῆ ἑπιγραμματικῶς, ὅτι δὲν δυνάμεθα χάρι τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ νὰ μεταβάλωμεν τὰ δικαστήρια εἰς ἱατρικὰς ἀκαδημίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι ἀναπόφευκτος ἡ προσφυγὴ εἰς τὰς γνώσεις τῶν εἰδικευμένων πραγματογνωμόνων. Πράγματι δέ, ὅχι μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην χώραν, σπανίως ἐκδικάζεται ὑπόθεσις εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ χωρὶς χρησιμοποίησιν εἰδικευμένων πραγματογνωμόνων. Καὶ εἶναι τοῦτο ἀνάγκη πρακτικῆ, ἡ ὁποία κατὰ κανόνα ἐξυπηρετεῖ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ ἐπὶ τῆς οὐσίας.

Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι ἄλλο, ὅτι δηλαδή καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἀλλ' ἰδίως καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, καίτοι οὐδεὶς ἀρνεῖται τὸ λυσιτελὲς τῆς προσφυγῆς εἰς πραγματογνώμονας, ἐν τούτοις πολλὰ γίνεται λόγος περὶ τινος «συνωμοσίας σιωπῆς», ἐν τῇ ἐννοία ὅτι οἱ πραγματογνώμονες, οἱ ὅποιοι φυσικὰ εἶναι ἱατροί, συχνὰ ἐνδιαφέρονται περισσότερον διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἰδίου των «esprit de corps», τοῦ πνεύματος συναδελφικῆς ἀλληλεγγύης, παρὰ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας. Αὐτὸ δ' εἶναι κάτι τὸ ἀνθρωπίνως ἀναπόφευκτον. Ἴσως ὅμως πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ «συνωμοσία σιωπῆς» δὲν ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἀμερικανικὰς πολιτείας. Τελικῶς δ' οὕτω ὁ πραγματογνώμων, παρ' ὅσα συχνὰ τοῦ καταλογίζουσιν, πράγματι προσφέρει πολλὰ εἰς τὴν διαλεύκανσιν τῆς ὑποθέσεως.

8. Ἐν ἀκόμῃ θέμα συναπτόμενον πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ, τὸ θέμα τῆς ἀξιώσεως ἢ τῆς μὴ ἀξιώσεως συναίνεσεως τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς θεραπείαν ἢ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν, ἔχει ἀνάγκην ἐπίσης νὰ συζητηθῆ, ἔστω καὶ συντομώτατα, ἐνταῦθα.

Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι τὸ θέμα τῆς συναίνεσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἀνακύπτει εἰς περίπτωσιν ὑπάρξεως συμβάσεως μεταξὺ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τοῦ ἱατροῦ του. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου, ἡ ἔλλειψις συναίνεσεως τοῦ ἀσθενοῦς κατ' οὐσίαν εἶναι ἔλλειψις νομιμοποιήσεως τοῦ ἱατροῦ πρὸς θεραπείαν ἢ ἐπέμβασιν, ὅποτε, ἂν ὄντως ἀποδεικνύεται, ἡ ἔλλειψις αὕτη ὀδηγεῖ εἰς εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ, λ.χ. ἐνεκα προσβολῆς τῆς ἐλευθερίας τοῦ προοώπου ἢ προσβολῆς τῆς προσωπικότητος ἢ προσβολῆς ἄλλης, ἀναλόγως τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς προσβολῆς ταύτης ὑπὸ τὸ δίκαιον ἐκάστης χώρας.

Περαιτέρω ὅμως πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ὑφ' ὠρισμένα δίκαια, λ.χ. τὰ ἀγγλο-αμερικανικά, διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἱατροῦ ἀπὸ τῆς εὐθύνης του συνήθως ἀπαιτεῖται οὐχὶ ἀπλῶς καθ' ἑαυτὴν συναίνεσις, ἀλλὰ «συναίνεσις πληροφορημένη» (*informed consent*), ἥτοι συναίνεσις μετὰ προηγουμένην πληροφόρησιν τοῦ ἱατροῦ περὶ τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων τῆς σκοπομένης χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως ἢ ἄλλης οἰασθῆποτε θεραπείας. Ἐπὶ τοῦ σημείου δὲ τούτου ἡ πλουσία ἀμερικανικὴ νομολογία ἐπε-

ξηγει, ὅτι ὁ ἰατρός κατὰ τὴν πληροφόρησιν ταύτην πρέπει νὰ συμπεριφέρεται τόσον ὡς συνετὸς ἰατρός ὅσον καὶ ὡς συνετὸς ἄνθρωπος, ἤτοι θὰ πρέπει μὲν νὰ πληροφοροῦν τὸν ἀσθενῆ περὶ τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων ἀλλὰ μὲ προσοχὴν καὶ λεπτότητα, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἐνθαρρύνῃ ὑπερβαλλόντως, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ τὸν ἐκφοβίξῃ μὲ ὑπερτονισμόν τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων.

9. Προσεπάθησα νὰ ἀναλύσω εἰς ἀδροτάτας γραμμὰς τὸ πρόβλημα τῆς εὐθύνης τοῦ ἰατροῦ ὑπὸ τὴν σημερινήν του ὄψιν εἰς τὰ ξένα δίκαια. Ἴσως δ' ἀπὸ τὴν σύντομον αὐτὴν ἀνάλυσιν νὰ προέκυψε κάποια ἀμυδρά εἰκὼν τοῦ θέματος ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς πεδίου.

Ἀπομένει ἤδη, χάριν κάποιας ἔστω καὶ σκιώδους πληρότητος, νὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα καὶ πρὸς τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα διδασκόμενα καὶ νομολογούμενα, πρὶν καταλήξωμεν εἰς γενικά τινα συμπεράσματα.

Ἡ ἐλληνικὴ βιβλιογραφία καὶ νομολογία δὲν εἶναι πλουσία ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς εὐθύνης τοῦ ἰατροῦ. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἰδίως ἡ νομολογία τῶν ἐλληνικῶν δικαστηρίων, τόσον ἢ παλαιότερα ὅσον καὶ ἡ νεωτέρα, εἶναι καὶ ἐπιτυχῆς καὶ διδακτικῆς.

Ἡ παλαιότερα ἐλληνικὴ νομολογία εἶναι καὶ ἀστικὴ καὶ ποινικὴ. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι ἡ νομολογία αὐτὴ εἶναι ἄκρως προσεκτικὴ, καταλογίζουσα εὐθύνην εἰς τὸν ἰατρὸν μόνον ὡςάκις ἀποδεικνύονται σαφῶς τὸ πταῖσμα του καὶ ἡ παράβασις συγκεκριμένων διατάξεων τοῦ κειμένου δικαίου. Θὰ πρέπει δ' ἴσως νὰ ἀναφέρω ἐκ τῆς παλαιότερας αὐτῆς νομολογίας τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὑπ' ἀριθμ. 56 τοῦ 1903 μὲ τὴν συναφῆ ὀξύνουν ἀγόρευσιν τοῦ τότε εἰσαγγελέως Δημοσθένους Τσιβανοπούλου.

Εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ συμβατικοῦ ἢ ἐξωσυμβατικοῦ χαρακτήρος τῆς εὐθύνης τοῦ ἰατροῦ, ὑπὸ τὸ παλαιότερον μὲν δίκαιον, τὸ ἰσχύσαν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, βασικαὶ ἦσαν αἱ λύσεις τοῦ βυζαντινορωμαϊκοῦ δικαίου, καθ' ἃς ὁ ἀποτυχὼν εἰς χειρουργικὴν ἐπέμβασιν ἢ ἄλλην διάγνωσιν καὶ θεραπείαν ἰατρός («ἢ τῇ μισθώσει ἢ τῷ Ἀκουϊλίῳ ἐνέχεται») (Βασιλικά, 60, 3.7.8 καὶ 9), ἤτοι εὐθύνεται εἴτε ἐκ συμβάσεως εἴτε ἐξ ἀδίκου πράξεως. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νεώτερον δίκαιον, τὸ ἰσχύον ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1946 εἰσαγωγῆς τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, γίνεται ἐπίσης δεκτόν, ὅτι ὁ ἰατρός βασικῶς μὲν εὐθύνεται ἐκ τῆς συμβάσεως τὴν ὁποίαν συνῆψε μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ μάλιστα λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς μορφώσεως καὶ τῶν εἰδικῶν γνώσεων καὶ τῶν ἱκανοτήτων του, ὡς τοῦτο ρητῶς ὀρίζεται εἰς τὸ ἄρθρον 652 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος. Ἐκτὸς ὅμως τῆς συμβατικῆς του ταύτης εὐθύνης γίνεται ἐπίσης δεκτόν, ὅτι ὁ ἰατρός ὑπέχει καὶ εὐθύνην ἐξ ἀδίκου πράξεως, ὡςάκις δὲν ἀκολουθεῖ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ἱατρικῆς ἐπιστή-

μης και τῆς κτηθείσης πείρας και δὲν τηρεῖ ὅλας τὰς ἰσχυούσας διατάξεις περὶ διαφυλάξεως τῶν ἀσθενῶν και προστασίας τῶν ὑγιῶν (βλ. λ.χ. ἀπόφ. Ἐρείου Πάγου 768 τοῦ 1954, ἀλλὰ και ἄλλας νεωτέρας δικαστικὰς ἀποφάσεις).

Ἐξ ἑτέρου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἕτερον καίριον πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἐσημειώσαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης, ἦτοι τὸ πρόβλημα τοῦ περιεχομένου και τῆς οὐσίας τοῦ πταίσματος τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ εἰς εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ, πρέπει μὲ χάραν νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ νομολογία, εἶναι ἐνήμερος τῶν λύσεων αἱ ὁποῖαι δίδονται και ἐπὶ διεθνοῦς πεδίου, και καθιερῶνει τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ ὁσάκις ἡ συμπεριφορὰ του δὲν εἶναι συμπεριφορὰ συνετοῦ και ἐπιμελοῦς ἱατροῦ, ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅπως τοῦτο ἀνελύθη ἀνωτέρω ὡς ἐπιβεβλημένον ἀντικειμενικὸν και ἀφρηγμένον κριτήριον εἰς τὴν διεθνή ἐπιστήμην και νομολογίαν.

Ἡ ἑλληνικὴ οὕτω νομολογία εἶναι ἐπιτυχὴς και πλήρως ἐνημερωμένη τόσον κατὰ τὸ γενικὸν κριτήριον ὅσον και κατὰ τὰς ἐξειδικευμένας γενικὰς ἀρχάς, κατ' ἐφαρμογὴν τῶν ὁποίων καθιερῶνεται ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ. Αἱ διατάξεις δὲ περὶ ἀδίκων πράξεων τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος και τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος, ἀλλὰ και τοῦ ἰσχύοντος Κώδικος ἀσκήσεως τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος, ἀποτελοῦν τὸ στερεὸν νομοθετικὸν θεμέλιον, καθ' ὃ ἡ ἑλληνικὴ δικαστηριακὴ πράξις μὲ σύνεσιν κρίνει πότε ὑπάρχει και πότε δὲν ὑπάρχει εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ.

10. Ἀνασκοπῶν ἤδη τὰ λεχθέντα, φοβοῦμαι, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστήσω σοφώτερον τὸν φίλτατον κ. Λοῦρον ἀλλ' οὔτε νὰ κατασιγάσω τὰς ἀνησυχίας του.

Ἐπάρχει ἀναμφισβητήτως εἰς τὸ σύγχρονον δίκαιον κάποιον φαινόμενον πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀγωγῶν ἢ μηνύσεων ἐναντίον τῶν ἱατρῶν, φαινόμενον τὸ ὁποῖον φυσικὰ ἀπογοητεύει και ἐκφοβίζει τοὺς ἱατροὺς κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ πράγματι ὑψηλοῦ λειτουργήματός των. Τὸ φαινόμενον αὐτό, ἀπαντῶμενον ἰδίως εἰς τὰς βορειοαμερικανικὰς πολιτείας, ὅπου φέρεται ὑπὸ τὸν δυσσερμῆρευτον ὄρον «Malpractice Mess», δημιουργεῖ κλίμα ὀξύτητος, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἀπαμβλυνθῆ μὲ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλίσεως κατὰ κινδύνων ζημιῶν εἰς περιπτώσεις μὴ δυναμένας νὰ διευκρινηθοῦν πλήρως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπαρξιν ἢ τὴν μὴ ὑπαρξιν εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ. Τοιαύτη ἀσφάλις ἱκανοποιεῖ ἴσως τὸ αἶτημα τῶν ἱατρῶν ὅπως ἀποφεύγουν τὴν καταβολὴν ἀποζημιώσεως, ὅταν τὸ εἰς βάρος των ἔδικον δὲν ἀποδεικνύεται πλήρως. Ψυχολογικῶς ὁμως τραυματίζει τὴν ἀνθρωπίνην σχέσιν ἢ ὁποία ὑπάρχει και πρέπει νὰ ὑπάρχη μεταξὺ ἱατροῦ και ἀσθενοῦς. Ἀσφαλῶς δὲ δὲν ἐξουδετερώνει τὸ πλῆγμα κατὰ τῆς φήμης τοῦ ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος περαιτέρω, συχνὰ φοβούμενος τὰς συνεπειάς, θὰ διστάζῃ κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἐγγενοῦς και τόσον ἀνθρωπίνου ἔργου του.

Εἰς τὸ κλίμα αὐτὸ δισταγμοῦ, φοβίας και ὀξύτητος, τολμῶ νὰ πιστεύω ὅτι τὸ

Δίκαιον δὲν δύναται νὰ εἰσφέρει τι περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἠδυνήθη νὰ εἰσφέρει, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τοῦ νὰ προβῆ εἰς κάποια ἀναμόρφωσιν τοῦ τρόπου ἐξετάσεως τῶν πραγματογνομόνων, συμφώνως πρὸς ὅσα ὀρθὰ προέτεινεν ὁ κ. Λουῖρος.

Γενικῶς ὅμως τὸ Δίκαιον, ὡς φρονῶ, ἔδωκεν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ δώσῃ.

Πράγματι τὸ Δίκαιον ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα μὲ τὴν καθιέρωσιν τῆς ἀξιώσεως πταίσματος διὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ. Καὶ εἶδομεν κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνάλυσιν, πῶς τὸ πταῖσμα αὐτὸ ἐξειδικεύεται, ὥστε, κατὰ τὸ δυνατόν νὰ ἀπονέμεται εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν τὸ προσῆκον δίκαιον. Ἡ ἐμμονὴ οὕτω εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀξιώσεως πταίσματος ἐξυπηρετεῖ τὰ δικαιολογημένα αἰτήματα, καὶ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τοῦ ἱατροῦ, ἐπιλύει δ' ἴσως ἐπιτυχῶς καὶ τὰ περίπλοκα νομικὰ προβλήματα τῆς μεταμοσχεύσεως, τῆς τεχνητῆς γονιμοποιήσεως, τῆς ἐκτρέψεως, τῆς ἀλλαγῆς φύλου, τῆς εὐθανασίας κ. ἄ., τὰ ὅποια λυποῦμαι, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἐξετάσω σήμερον λεπτομερέστερον.

Ὅπωςδὴποτε, τὴν βασικὴν ταύτην ἀντίληψιν, τὴν ἐμμονὴν δηλαδὴ εἰς τὴν ἀξίωσιν πταίσματος διὰ τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ, ὑποστηρίζουν σχεδὸν ὅλοι οἱ μεληταὶ τοῦ προβλήματος, ἀποκρούοντες τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἄνευ πταίσματος, τῆς λεγομένης ἀντικειμενικῆς, εὐθύνης τῶν ἱατρῶν, ἢ ὅποια ἂν ἀνεγνωρίζετο θὰ ἐκκλόνιζεν ἀκόμη περισσότερον τὴν ἄλλως τόσον εὐπαθεῖ σχέσιν ἀσθενοῦς καὶ ἱατροῦ. Εἰς μίαν ὥραιαν ἀπόφασιν τοῦ Πρωτοδικείου τοῦ Λονδίνου, ἔτους 1953 (ἐν 1954, 2 Q.B. 66, 86-7), ὁ δικαστὴς λόρδος Denning ἀπεφάνθη, ὅτι θὰ παρείχομεν πολὺ κακὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ εὐρὸν κοινὸν ἐὰν ἐδεχόμεθα τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ δι' ὅ,τιδὴποτε συμβαίνει νὰ ἐξελισσεται κακῶς : οἱ ἱατροὶ θὰ ἐσκέπτοντο τότε περισσότερον τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀσφάλειαν παρὰ τὸ καλὸν τῶν ἀσθενῶν των καὶ θὰ κατεπνίγετο κάθε πρωτοβουλία καὶ θὰ ἐκκλονίζετο κάθε ἐμπιστοσύνη : θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ ἐμμένωμεν εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς δεούσης ἐπιμελείας κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλὰ δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀμέλειαν τοῦ ἱατροῦ καὶ πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἀπλῶς τυχαίως.

Οἱ λόγοι εἶναι σοφοὶ καὶ δι' ὀλίγων ἐκφράζουν τὴν οὐσίαν τοῦ προβλήματος ὑπὸ πᾶν δίκαιον. Περισσότερον δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ νομικός, εἴτε δικαστὴς εἴτε θεωρητικός. Τὸ περισσότερον ἀνήκει ὅχι πλέον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην, ἀλλ' εἰς τὴν θεῖαν δικαιοσύνην.